

VIII

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΙΩΝΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ

Πρὸ δύο ἐτῶν συνετελέσθη τὸ χαρακτηριστικώτερον γεγονός τοῦ αἰῶνος καὶ ἴσως ὀλοκλήρου τῆς ἱστορίας ἂν ὄχι τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ πνεῦμα ἐπέτυχεν νὰ ὑπερπηδήσῃ τὴν βαρύτητα τῆς ὕλης καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸν φορέα του εἰς τὸ κατώφλι τοῦ κοσμικοῦ χώρου. Ἱστορικῶς ἐπιχειρεῖ ὁ ἀνθρώπος αὐτὴν τὴν στιγμήν τὸ τόλμημα τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον διέφυγε, μόλις ἔμαθε νὰ βηματίζῃ, τὴν προσοχὴν τῆς μητέρας του καὶ κατέβηκεν εἰς τὸν δρόμον. Τί θὰ συμβῆ ἀπὸ τῆς ᾠρας αὐτῆς, εἶναι τὸ μέγα ἐρώτημα τῆς ὑπάρξεώς του. Μέχρι τώρα εἶχεν ὡς προβλήματα τὰ ἐπεισόδια τῆς σχέσεώς του πρὸς τοὺς γονεῖς του. Ἐζήτησε πρὸ παντός ἄλλου τροφήν. Ἐπόνεσε, διότι ἐνόμισεν, ὅτι τοῦ στεροῦν, ὅ,τι τοῦ ἀνήκει. Διὰ τῆς προσγειώσεώς του ὁμως καὶ τῆς σωματικῆς του αὐτονομίας ἐπέρασε τὴν ἐξώθυραν τοῦ σπιτιοῦ. Ἄγνωστος καὶ θαυμάσιος κόσμος ἀπεκαλύφθη ἐνώπιόν του. Χωρὶς σκέψιν καὶ χωρὶς βοήθειαν ἀφησε τὸν χῶρον τῆς τάξεως χάριν τῶν ὑποσχέσεων τοῦ ἀγνώστου. Ἀντὶ τῆς στοργῆς ἐζήτησε τὴν περιπέτειαν, ἀντὶ τῆς ὕλης τὸν κόσμον, τὰ προβλήματα τοῦ ὁποίου ἐπιβάλλουν τὴν ὑπερνίκησιν τῶν σωματικῶν του διαστάσεων.

Ἦδη ἐπὶ τῆς γῆς ὁ ἀνθρώπος δὲν ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἀνθρώπον ζήτημα ἔνεκα τῆς φυσικῆς, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ψυχικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς του ὑποστάσεως. Οἱ ἀποφασιστικοὶ πόλεμοι δὲν διεξάγονται ἀπὸ τῆς ᾠρας αὐτῆς διὰ τὴν κάμψιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς ἠθικῆς ἀντιστάσεως. Ἡ ἐξοδος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν χῶρον τοῦ σύμπαντος, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἀνέχεται ὡς φυσικὸν ὄν, ἀλλ' εἰς τὴν συνάρτησιν του πρὸς μίαν ἱστορικὴν διαρρύθμισιν, εἶναι τὸ παράλληλον γεγονός τῆς ὑπερβάσεως τοῦ σώματος εἰς τὸν κόσμον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐπικοινωνίας, τῶν τεχνικῶν τρόπων τῆς ἐξουδετερώσεως τῶν δεδομένων καὶ τῶν ἀιτημάτων, τὰ ὁποῖα ἐθεμελίωσε μέχρι στιγμῆς ὁ πολιτιστικὸς βίος ἐπὶ τῆς φυσικῆς ὑποδομῆς τοῦ πνεύματος.

Ὁ ἀνθρώπος δὲν τάσσεται σήμερον διὰ πρώτην φοράν ἐναντίον τῆς κηδεμονίας καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγνώστου.

Ἡ πρώτη αποφασιστικὴ ἀποδέσμευσις συνετελέσθη μεταξὺ τοῦ ὀγδόου καὶ τοῦ ἕκτου π.Χ. αἰῶνος εἰς τὴν Ἰωνίαν, διὰ τὴν χωρὶς τὴν λογικὴν ἐκ τοῦ μύθου καὶ τὴν ἐγκαινιάσιν τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου. Ἡ δευτέρα κοσμοϊστορικὴ ἀπελευθέρωσις συνετελέσθη μεταξὺ δωδεκάτου καὶ δεκάτου τετάρτου μ.Χ. αἰῶνος εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ ἱεροῦ κράτους χάριν τῆς φυσικῆς πραγματικότητος, ἡ ἐπιστημονικὴ δέσμευσις τῆς ὁποίας μεταφέρει αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν κοσμικὸν κῶρον καὶ τοῦ ἐπιβάλλει τὴν ἀναθεώρησιν τῶν ἱστορικῶν καὶ σωματικῶν του προϋποθέσεων.

Ὅσοι διὰ τοῦτο προτίθενται νὰ ἐννοήσουν, τί συμβαίνει σήμερον εἰς τὸν κόσμον, ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πνεύματος. Ἐὰν ὅμως ὁ Γάλλος φιλόσοφος Merleau - Ponty εἶχε δίκαιον νὰ ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει «φύσιν», ἀλλ' εἶναι μία «ἱστορικὴ ἰδέα», τὸ ἄθλημα τῆς κατανοήσεως τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν τῆς ἱστορίας δὲν μᾶς ὀδηγεῖ ἐκτὸς τῆς ὑπάρξεώς μας εἰς τὴν περιοχὴν ἐνὸς ἑτέρου, ἀλλ' εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ θεώρησις τοῦ πνεύματος τὸς μας. Καὶ ἂν ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, διὰ τὴν ζήσιν, δὲν συνδέεται πρὸς μίαν ξένην — μαγικὴν, μυθικὴν ἢ ἀντικειμενικὴν — πραγματικότητα, ἀλλὰ πρὸς ὅ,τι τὸν προϋποθέτει, προκειμένου νὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ ἢ νὰ τὸν δεσμεύσῃ, σχετίζεται οὐσιαστικῶς πρὸς τὴν ἱστορικὴν τοῦ φύσιν. Τὸ γεγονός αὐτὸ τοποθετεῖ τὸν τεχνικὸν ἄνθρωπον ἐκτὸς τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸν τομέα τῆς φιλοσοφίας.

Ἐὰν ὅσοι φιλοσοφοῦν, εἶναι ταυτοχρόνως ὑποκείμενα καὶ ἀντικείμενα, τοποθετοῦνται πνευματικῶς ἐπέκεινα τῆς ἑτερότητας τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ τοῦ παθητικοῦ ὄρου ἐρεῦνης, τῆς βασικῆς διὰ τὴν ἐπιστήμην σχέσεως τοῦ γιννῶσκοντος πρὸς τὸ γιννωσκόμενον. Σήμερον βεβαίως λέγεται περὶ τῆς φυσικῆς, ὅτι καταργεῖ ἐντὸς τοῦ κῶρου τῶν ἐλαχίστων διαστάσεων τὴν θεμελιώδη διάκρισιν τοῦ ὑποκειμενικοῦ ἐκ τοῦ ἀντικειμενικοῦ παράγοντος τῆς γνώσεως, διότι ὁ τρόπος τοῦ πειραματισμοῦ προσδιορίζει τὸ ἀποτέλεσμά του, ἐὰν δηλαδὴ ὁ πυρὴν τῆς ὕλης θὰ εἶναι κύμα, δηλαδὴ χρόνος ἢ μόριον, δηλαδὴ κῶρος. Ἐν τούτοις τὸ πρῶτον καθῆκον τοῦ φυσικοῦ ἐπιστήμονος, μολὶς διαβῇ τὴν πόρταν τοῦ ἐργαστηρίου, εἶναι νὰ λησμονήσῃ τὴν ἀτομικὴν τοῦ ὑπαρξίν, νὰ ταυτισθῇ πρὸς μίαν ἀντικειμενικὴν διαρρύθμισιν καὶ νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὸν προσωπικόν του χαρακτήρα. Διὰ τῆς λήθης τοῦ ὑποκειμένου ὡς ἱστορικοῦ ὄντος ἐνδέχεται νὰ γνωσθῇ ἐργαστηριακῶς τὸ φυσικὸν γεγονός, δηλαδὴ τὸ ἕτερον τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὰ πράγματα ἔχουν ἄλλην τάξιν. Ὁ ἄνθρωπος τότε μόνον φιλοσοφεῖ, ὅταν ὡς θέμα τῆς

ζηπίσεως ανακαλύπτει τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν ἐξετάζη ζητήματα, τὰ ὁποῖα δὲν τὸν ἐρμηνεύουν, εἶναι δυνατόν νὰ προάγη τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον δὲν ἐλέγχει τὴν πνευματικὴν του συγκρότησιν, ἀλλὰ μίαν ξένην κατάστασιν, εἶναι ἄσχετος τῆς φιλοσοφίας.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ ἀναφορά μας εἰς τὰ θεμελιώδη γεγονότα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι ἀπλῶς μία προσπάθεια ἐξηγήσεως πραγμάτων, τὰ ὁποῖα συνέβησαν, χωρὶς νὰ προσδιορίσουν τὴν στάσιν μας εἰς τὸν κόσμον καὶ τὸν τρόπον τῆς σκέψεώς μας, ἀλλ' οὐσιαστικῶς μία θεώρησις τῆς πνευματικῆς μας παρουσίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱστορικῶν τῆς ἀρχῶν. "Ὅσοι παρατηρήσουν, ὅτι ἐξακολουθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζοῦν ἐντὸς πολιτικῶν συνόρων καὶ νὰ σεμνύνονται διὰ τὴν φυλετικὴν τῶν καταγωγὴν, θὰ ἔχουν παραβλέψει τὸν παγκόσμιον χαρακτῆρα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον αὐτὴν τὴν στιγμὴν διαδίδεται ὡς μέθοδος τῆς συμπεριφορᾶς καὶ ὡς προϋπόθεσις τῆς βιολογικῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ὑφήλιον. "Ὅσοι ἀγοράζουν μίαν συσκευὴν ραδιοφώνου ἢ μετακινοῦνται δι' ἐνὸς αὐτοκινήτου ἢ συντηροῦν τὰ τρέφιμα διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἢ τηλεφωνοῦν, ἰδιοποιοῦνται τὸ Εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα. "Ὅσοι λοιπὸν ἀσχολοῦνται μὲ τὰ βασικὰ γεγονότα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἀνάγονται εἰς τὴν ἱστορικὴν θεμελίωσιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψεώς των.

Διότι θὰ ἦτο σφάλμα νὰ νομίζη κανεὶς, ὅτι τὰ τεχνικὰ πράγματα εἶναι μόνον μέσα διαβιώσεως, ἐργασίας ἢ ἐπικοινωνίας, ἢ θέλησις ὅμως καὶ ἡ ἀντίληψις βασίζονται εἰς ἄλλα δεδομένα καὶ ἀκολουθοῦν διάφορον δρόμον. Ἡ Τεχνικὴ ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν καὶ ἴσως τὴν πρώτην κοινὴν βάσιν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς νοοτροπίας τοῦ ἀνθρώπου γένους. Ἰάπωνες καὶ Σουηδοὶ ὁδηγοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὸ αὐτοκίνητον. Ἴσπανοὶ καὶ Ρῶσοι διαπιστώνουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὴν ὥραν. Ἀμερικανοὶ καὶ Γάλλοι νικοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὸ σκότος τὴν νύκτα. Ἐλβετοὶ καὶ Νορβηγοὶ προγραμματίζουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὸν μῆνα τῶν διακοπῶν, ἐφ' ὅσον ὑπηρετοῦν τὴν μηχανὴν ἢ ἐργάζονται ὡς ὑπάλληλοι. Ἑλληνίδες καὶ Γερμανίδες ἀντιλαμβάνονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὸ πρόβλημα τοῦ συζύγου, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς σπουδῆς ἀποκτοῦν οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἀναγωγὴ μας εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Τεχνικοῦ πνεύματος δὲν εἶναι μία σπουδὴ πραγμάτων ἀσχετῶν τῆς ὑπάρξεώς μας, ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τῶν ὄρων τῆς κοινωνικῆς μας διαγωγῆς καὶ τῆς σχέσεώς μας πρὸς τὸν κόσμον, τὸ οὐσιῶδες γεγονὸς εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ μας κίνησις. Ἐὰν ἡ ἐπιστήμη ἐξετάζη, ὅτι δὲν εἶναι ὁ ὑποκειμενικὸς τῆς παράγων, τὸ οὐσιῶδες γεγονὸς εἶναι μίαν ἐξωτερικὴν σύμπεριφορὰν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι μία ἐπιστήμη

μη, ἀλλ' ἡ ἐκδήλωσις ἐκείνη τοῦ πνεύματος, ἡ ὁποία ἐλέγχει τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῶν ἔσω καὶ εἰς τὸν ἐλεγχον αὐτὸν θεωρεῖ τὴν ἐπιστήμην ὡς ἐσωτερικόν τῆς πρόβλημα. Ἐνῶ ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐπιστημονικὸν θέμα, νὰ ἐλεγχθῆ δηλαδὴ ἐκ μέρους ἐνὸς ἐτέρου ἐμπειρικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέτρου καὶ τοῦ πειράματος, ἀντιθέτως ἡ ἐπιστήμη ἀποτελεῖ ὡς μεθοδικὴ ἐξέτασις ἀντικειμενικῶν μεγεθῶν θέμα τῆς φιλοσοφίας, ἐφ' ὅσον μάλιστα εἰς τὴν ἐποχὴν μας κατασκευάζει τὴν τροφήν, τὴν ψυχικὴν ἀνάγκην καὶ τὰ εἶδη τῶν γνώσεων.

Ἡ συνέπεια τῆς ὑπερεπιστημονικῆς φύσεως τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ δι' ὅσους προτίθενται νὰ φιλοσοφήσουν, εἶναι ἡ ἐξῆς: Δὲν θὰ πληροφορηθοῦν, ὅ,τι δὲν γνωρίζουν, ἀλλὰ θὰ ἐλέγξουν τὴν γνώσιν των. Κυρίως θὰ θεωρήσουν ὡς πρόβλημα, ὅ,τι ἀντελαμβάνοντο ἄλλοτε ὡς λύσιν. Ἄντὶ νὰ πάρουν τὴν στάσιν τοῦ κριτοῦ δι' ὅσα ἔπραξαν ἄλλοι, θὰ πρέπει νὰ δικαιολογηθοῦν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Ἄν ὅμως ἡ φιλοσοφία δὲν ἐμπλουτίζῃ τὴν γνωστικὴν προμήθειαν, βοηθεῖ ἐν τούτοις τὸν ἄνθρωπον νὰ συλλάβῃ τὴν ὑπαρξίν του μὲ τὴν βοήθειαν ἴσως τῶν εὐαισθήτων τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδικήν του πνευματικὴν δύναμιν. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἰδίως, ἡ ὁποία ἔχει συνεχῶς ὀλιγώτερα προβλήματα ὕλης καὶ συνεχῶς περισσότερα προβλήματα ἱστορικῶν σχέσεων, ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ δυνατότης τῆς πνευματικῆς αὐτονομίας ὡς τρόπος συμφιλίωσης πρὸς ὅσους ἐμφανίζονται ὡς ἐχθροὶ μας κατὰ λάθος καὶ ὡς τρόπος ἀμύνης ἐναντίον τῶν διαστῶν τῆς προσωπικῆς μας ἀξιοπρεπείας. Ἐὰν μεταξὺ τῶν προβλημάτων τῆς οἰκογενείας τὴν πρώτην θέσιν δὲν ἔχῃ αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ ἐπιούσιος ἄρτος καὶ ὅπωςδήποτε δὲν θὰ τὴν ἔχῃ αὐριον, ἀλλ' ἡ σύγκρουσις τῶν γενεῶν καὶ ἡ ἀσυνεννοησία τῶν συζύγων: ἡ ἀκαμψία τοῦ πατρὸς καὶ ἡ διαμαρτυρία τοῦ υἱοῦ, ὁ φόβος τῆς μητρὸς καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς κόρης, ἡ ἔλλειψις τῆς ἀγάπης ὡς ἀνικανότητος τοῦ Ἐγὼ νὰ θεωρήσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Σύ, χρειάζεται πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ ἐρμηνευτικὴ προσπάθεια τῶν ἀντιδίκων νὰ ἐννοήσουν, διατὶ σκέπτονται, ὅπως σκέπτονται καὶ πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ σκεφθοῦν, διὰ νὰ στηρίξουν τὴν ἠθικὴν των ἀξίαν καὶ σχέσιν.

Ἄφ' ὅτου ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἔρευνα τῆς πραγματικότητος ἀπέκλεισεν ὡς παράγοντα τῶν γεγονότων τὴν ὑπερφυσικὴν θέλησιν καὶ μετασχηματίζει ἔκτοτε τὴν ἱστορικὴν βάση τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ μοῖρα τοῦ πνεύματος λέγεται φιλοσοφία τῆς ἱστορίας. Ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἐτρέφετο ἐκ τῆς φύσεως, ἦτο φυσικὸν νὰ σκέπτεται ὡς οὐσιαστικόν του πρόβλημα, ὅ,τι δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ ἴδιος. Συνεδέθη διὰ τοῦτο ἐμπειρικῶς, μαγικῶς καὶ θρησκευτικῶς πρὸς τὸν φυσικὸν κόσμον. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν θεωρητικὴν του κατεύθυνσιν ἀντελήφθη ὡς ἐπιστέγασμα τῆς γνώσεως τὴν ἀντίληψιν τῶν ὄντων εἰ δυνατόν καθ'

ἐαυτά. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν τοποθετεῖ τὴν ὕπαρξιν τοῦ βιολογικῶς καὶ πνευματικῶς ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν τοῦ ἐπιτευγμάτων. Ἡ φιλοσοφία δὲν ἐγκαταλείπει διὰ τοῦτο μόνον τὴν ὄντολογία, ἀλλὰ γίνεται ἀπὸ τῆς ὥρας αὐτῆς τὸ μέλλον τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Μέχρι τώρα ἦτο δυνατόν νὰ ζῆ κανεὶς, χωρὶς νὰ φιλοσοφῇ. Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἐβασίζετο εἰς τὴν παροχὴν τῆς γῆς καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν του σταθερότητα. Ἐφιλοσόφησαν κατὰ συνέπειαν ἐρασιτεχνικῶς, ὅσοι κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ λύσουν τὰ ζωτικὰ τῶν ζητήματα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐλύθησαν προβλήματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἂν δὲν ἐλύοντο, ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἐβάδιζε τὸν φυσικὸν καὶ τὸν ἠθικὸν τῆς δρόμον. Ἐὰν ὁμως σήμερον δὲν λυθοῦν τὰ ἱστορικὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν ἀποκλείεται νὰ καταλυθῇ ὁ ἱστορικὸς τῆς βίος.

Ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι μόνον, μήπως ἐκτραγῆ παγκόσμιος πόλεμος καὶ τερματισθῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μήπως ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ ζήσει «ἀντικειμενικῶς» διὰ τῶν τεχνικῶν ἔργων, χωρὶς δηλαδὴ νὰ συμμετέχη ὁ ἴδιος εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν του πρᾶξιν, ἐξουδετερωθῇ ὡς πρόσωπον. Ἐὰν τὰ σημαντικὰ θέματα τῆς ζωῆς λύονται σήμερον ἐρήμην τῆς προσωπικῆς εὐθύνης, ἐρωτᾶται, μήπως ὁ ἄνθρωπος χάσῃ τὴν ἐσωτερικὴν του συνοχὴν πρὸς τὴν ὕπαρξιν του, μήπως ἐπανέλθῃ διὰ τῆς ἱστορίας εἰς τὴν προϊστορίαν, μήπως ταυτισθῇ ἐκ νέου πρὸς τὸ περιβάλλον κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων συντρόφων τῆς ζωῆς. Ἐὰν διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἐγείρεται πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ προσωπικοῦ πνεύματος, παρουσιάζεται ὡς ἐπιούσιος ἄρτος τῆς ἱστορίας.

Ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ φιλοσοφήσουν, ὅσοι δὲν ἔχουν προβλήματα ὑπάρξεως, ἀλλ' ἀντιθέτως ὅσοι τὰ ἐννοοῦν. Φιλοσοφία σήμερον εἶναι ἡ συνειδήσις τῆς προβληματικῆς θέσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον. Ἐὰν ὁ φορεὺς τοῦ πνεύματος διακρίνεται τοῦ γένους τῶν ἐμβίων, ἐπειδὴ δὲν ζῆ ἀπλῶς, ἀλλὰ στηρίζεται εἰς τὴν ζωὴν, διὰ νὰ ἐρωτήσῃ, τί σημαίνει, πῶς ἀναπτύσσεται καὶ ποῦ ἀποβλέπει ὁ κόσμος καὶ ἂν διὰ τῆς ἐρωτήσεώς του αὐτῆς ἀνακαλύπτῃ τὴν ὕπαρξιν του εἰς τὴν ἀτομικὴν καὶ τὴν συλλογικὴν τῆς διάστασιν καὶ εἰς τὴν σχέσιν του πρὸς τὴν δυνατότητα ἑνὸς ὑπερβατικοῦ ἐλέγχου δι' ὅ,τι συμβαίνει καὶ ὑπάρχει, ἐκφράζεται ὁ φόβος, μήπως διαλυθῇ ὁ πυρὴν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας, ὅ,τι ἀνέπτυξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν κοσμοϊστορικὸν του χαρακτῆρα. Ἡ φιλοσοφία ὑπεραμύνεται τὴν ὥραν αὐτὴν τοῦ προσωπικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τὴν ἱστορίαν, διότι καλύπτεται σήμερον τεχνικῶς ἢ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ ὑποκειμένου. Ἐὰν

τὸ κύριον πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι τὸ ἐπίτευγμά της, ἡ μεσίτευσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν κόσμον, τὸν ἄλλον ἄνθρωπον καὶ τὴν ὑπαρξίν του, δὲν θὰ λυθῆ̄ μέσω̄ μιᾶς νέας ἀντικειμενικῆς διαρρυθμίσεως.

Μεταξὺ τῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια δὲν ἐπιδέχονται τεχνικὴν λύσιν, ἡ Τεχνικὴ ἐπέχει τὴν πρώτην θέσιν. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος τεχνικῶς ἀποδεσμεύεται τῆς ὑπάρξεώς του, ἡ ἀποδέσμευσις αὐτῆ δὲν θὰ ὑπερνικηθῆ̄ τεχνικῶς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ Τεχνικὴ παρουσιάζεται ὡς θέμα τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως, ἡ ὅποια ἔχει προσωπικὴν διάστασιν. Φιλοσοφία εἶναι σήμερον ἡ δυνατότης τοῦ ἀνθρώπου νὰ κερδίσῃ τὸ πρόσωπόν του ὡς παράγωγον τῆς ἱστορίας.

*

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Νοεμβρίου 1970 - Ἰανουαρίου 1971 (σελ. 207 - 210) τοῦ περιοδικοῦ «Λογοτεχνικά χρονικά».

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΡΑΓΗΤΗΣ ΚΩΝ. ΚΑΡΑΓΗΤΗΣ

Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΣΤΟΡΓΗ

1. «Παράξενο πάθος» είναι ο ελληνικός τίτλος ενός κινηματογραφικού έργου, τὸ ὁποῖον προεβλήθη περίπου τὸ φθινόπωρον εἰς Ἀθήνας καὶ εἶχεν ὡς θέμα τὸν παράνομον σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος ἀνεπτύχθη μεταξύ τῆς συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ ἐνὸς διαρκῶς ἀπασχολημένου Ἀμερικανοῦ βιομηχάνου. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν μου εἰς Ἰωάννινα τὴν ἐπισημασμένην τῆς παραστάσεως ὁ Ἡπειρώτης εἰσπράκτωρ τοῦ ὑπεραστικοῦ λεωφορείου ἔβαλεν εἰς τὸ ἤλεκτρόφωνον μεταξὺ ἄλλων λαϊκῶν τραγουδιῶν καὶ τὴν νοσταλγίαν ἐνός Ἑλλήνου ἐργάτου πιθανῶς εἰς τὴν Γερμανίαν:

«Τὴν ξενητεία, μανούλα μου,
ἄλλο δὲν τὴν ἀντέχω
μ' ἔλιωσεν ὁ πόνος μου
κι' ὅλο στὸ νοῦ μου σ' ἔχω»

Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ θρήνου ἤλθεν εἰς τὸν νοῦν μου ἡ δραματικὴ σχέση, τὴν ὁποίαν εἶχα παρακολουθήσει τὴν προηγουμένην ἡμέραν. Ἀμέσως βεβαίως ἀνεκάλεσα τὴν σκέψιν μου εἰς τὴν τάξιν, ἐφ' ὅσον ἐκεῖ ἐπρόκειτο περὶ ἔρωτος, ἐνῶ ἐδῶ περὶ στοργῆς. Πῶς συνέβαινεν ὁμως νὰ καλῆ τὴν μητέρα καὶ ὄχι τὸν πατέρα τοῦ ὁ ξενητεμένος εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς ὀδύνης τοῦ διὰ τὸν χωρισμόν; Ἐσήμενεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅτι ὅσον κρισιμώτερα εἶναι τὰ βιώματα, τόσο περισσότερο χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος τὴν μητρικὴν συμπαράστασιν, τόσο ὀλιγώτερον δηλαδὴ τὴν πατρικὴν παρουσίαν, τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐξασφαλίζει τὴν οἰκογένειαν ἐκ τῶν κινδύνων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου; Ὅταν μὲ ἄλλους λόγους συγκλονίζεται κανεὶς ἐκ τῶν πληγμάτων τῆς ζωῆς, πλησιάζει ἐκείνην, ἡ ὁποία τὸν ἐγέννησε καὶ ἀπομακρύνεται ἀντιθέτως ἐκείνου, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς πράξεως καὶ τῆς νοθεσίας τὸν συνδέει πρὸς τὴν κοινωνίαν; Εἶναι κατὰ βάθος ὁ ἄνθρωπος ἀντικοινωνικὸν ὄν; Δὲν διακόπτει ψυχικῶς τὸν ὀμφάλιον λῶρον; Ἡ μήπως ἔχει ἄλλους λόγους νὰ τάσσεται εἰς τοὺς ὀριακοὺς σταθμοὺς τῆς ὑπάρξεώς του ὑπὲρ τοῦ ἐνός καὶ μάλιστα τοῦ κοινωνικῶς ἀδυνάτου ἐκ τῶν προσώπων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἐρχεται καὶ προσαρμόζεται εἰς τὸν κόσμον;

Λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα ἔδωσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος ὁ Freud. Ὅπως μεταξὺ τῆς Ἰοκάστης καὶ τοῦ Οἰδίποδος ἀνεπτύχθη χωρὶς συναίσθησιν τῆς συγγενείας ἐρωτικὸς δεσμός, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ἐκπλήρωσίν του ἐπέβαλε τὸν φόνον τοῦ Λαΐου, κατὰ παρόμοιον τρόπον ὑπάρχει μία βιολογικὴ κλίσις τοῦ υἱοῦ πρὸς τὴν μητέρα του καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῆς κόρης πρὸς τὸν πατέρα της. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν νεωτέρων ψυχολογικῶν ἐρευνῶν ὑπῆρξεν ἀνάλογος τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς της, ἡ ὁποία ὀλίγον προηγουμένως εἶχεν ἀνακαλύψει τοὺς νόμους τῆς κληρονομικότητος, διὰ νὰ ὀρίσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναποδράστων δυνάμεων τῆς φύσεως τὴν ἀνθρωπίνην συμπεριφορὰν. Ἡ ἀνευ προηγουμένου ἀνάπτυξις τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης εἶχε παρουσιάσει ταυτοχρόνως, ὅ,τιδήποτε δὲν ἐβασίζετο εἰς τὰ πράγματα, ὅπως ἐλέγχονται διὰ τοῦ πειράματος εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν τῶν ὑπόστασιν, ὡς ἀνάξιον προσοχῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρεγνωρίσθη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας σχεδὸν ἡ κοινωρικὴ καὶ ἱστορικὴ πραγματικότης ὡς προϋπόθεσις τῆς νοοτροπίας καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἢ συλλογικῶν σχέσεων, ἡ ἀλληλεξάρτησις τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων καὶ μάλιστα ἐντὸς μιᾶς δυναμικῆς κοινωνίας, ὅπως ἡ σημερινή, τὰ γεγονότα τῆς ὁποίας δημιουργοῦνται καὶ μεταβάλλονται ἀναλόγως τῶν ὄρων ἐργασίας, τῶν νομισματικῶν ἐπιρροῶν, τῶν πολιτειακῶν ἐξελίξεων καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου.

Κατὰ παρόμοιον τρόπον ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης εἶχεν ἐγκαινιάσει τὴν πνευματικὴν τῆς ἱστορίαν διὰ τοῦ ἐκθειασμοῦ τῆς φύσεως εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Βεβαίως τὸ Ἴωνικὸν πνεῦμα δὲν εἶχεν ἐνδιαφερθῆ διὰ τὸ περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου χάριν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀπλῶς διερευνήσεως τῶν φυσικῶν του δεδομένων, ἀλλ' εἶχεν ἀναζητήσει ἐναντίον τοῦ μύθου, τῆς θρησκευτικῆς δηλαδῆ παραδόσεως τῶν προνομιούκων εὐπατριδῶν, μιᾶν ἀντικειμενικὴν αὐθεντίαν, ἡ ὁποία νὰ βασίζεται εἰς ἀμετακλήτους ἐσωτερικοὺς νόμους. Ἐὰν ὅμως ἡ πόλις εἰς τὴν Ἴωνίαν προηγήθη τῶν κοινωνικῶν καὶ φιλοσοφικῶν τῆς αἰτημάτων, ἐφ' ὅσον εἶχε συγκροτηθῆ ἐξ ἑτεροκλήτων μεταναστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀριστοκρατικῶν χρόνων «κατὰ βίου τε καὶ γῆς ζήτησιν»,¹ ἢ «μητρόπολις» ἔπρεπε νὰ συγκροτηθῆ ἐν συνεχείᾳ ἐξ ὄσων ἀπέμειναν εἰς τὴν πατρικὴν γῆν. Τὸ δίκαιον ἐπομένως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐβασίζετο ἡ ἀστικὴ κοινωνία τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν γαιοκτημόνων ὡς κατόχων τῆς ἀκινήτου περιουσίας ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν βιοτεχνῶν, ἐμπόρων καὶ ναυκλήρων ὡς κυρίων τῆς νομισματικῆς οἰκονομίας ἀφ' ἑτέρου, ἔπρεπε εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα νὰ τεθῆ ἐξ ἀρχῆς. Ἐὰν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ κοινωνικῶς ἀνερχομένου δήμου Ἡρακλῆς ἐνεφανίσθη ὡς «ἐλευθερίας νομοθέτης»² εἰς τὸν ἀγῶνα του ἐναντίον τῶν τοτεμικῶν ἐμβλημάτων τῆς ἀριστοκρατίας, ὁ Θη-

σεύς «γενόμενος μετὰ τοῦ ξυνετοῦ καὶ δυνατὸς»³ κατάρθωσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν νὰ ἐπιβάλη, ἀφοῦ ἐφόνευσε «τοὺς Πάλλαντος παῖδας πεντήκοντα (ὁμοίως δὲ καὶ ὅσοι ἀντᾶραι ἤθελον παρ' αὐτοῦ ἀπεκτάνθησαν)», μίαν ἐνιαίαν πολιτικὴν τάξιν: «ξυνώκισε πάντας» καὶ «ἠνάγκασε μιᾷ πόλει ταύτη χρῆσθαι».⁴ Τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως ἀπετέλεσαν ἔκτοτε οἱ ἀστικοὶ ὄροισμοί, ὥστε νὰ φανῆ, ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται κατὰ κύριον λόγον ἐκ τῶν γεγονότων τῆς πόλεως ὡς φυσικῆς προϋπόθεσως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς πνευματικῆς αὐτῆς πραγματικότητος ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρησε τὸν ἄνθρωπον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἄλλους μετόχους τοῦ βιολογικοῦ κόσμου ὡς «φύσει πολιτικὸν ζῷον».⁵

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἡ ζωὴ καὶ ἡ σκέψις ἐξαρτῶνται διὰ δευτέραν φοράν ἐκ τῶν ἀστικῶν γεγονότων διὰ μέσου τῶν κρατικῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν ὀρίων. Ἡ πόλις δὲν εἶναι σήμερον ἀπλῶς καὶ μόνον ὁ τόπος τῆς συναθροίσεως τῶν ὑπηρετῶν τοῦ κρατικοῦ ἄρχοντος καὶ ὠρισμένων κυρίων τῆς γῆς, ὅπως συνέβαινε μέχρι τῶν Νεωτέρων χρόνων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὸν παράγοντα τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως καὶ τῶν προϋποθέσεων τῆς γνώμης καὶ τῆς θελήσεως ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν κατοίκων τοῦ κράτους. Καθίσταται δηλαδὴ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἀδιάφορον διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψεως, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι κατοικοῦν εἰς τὸ κέντρον ἢ τὴν περιφέρειαν τοῦ ἀστικοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος κατασκευάζει τὴν πρώτην ὕλην, τὴν μέθοδον ἐργασίας, τὰ εἶδη καὶ τὴν ἀνάγκην τῶν ἀγαθῶν, τὴν κρατικὴν δικαιοσύνην, τὴν πολιτικὴν ἄποψιν, τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν καὶ βεβαίως τὴν κοινωνικὴν συνθήκην, τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὴν ὑπάρξιν του. Ταυτοχρόνως ἡ πόλις δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὴν βιολογικὴν καὶ τὴν ψυχολογικὴν βάσιν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἐπίσης, ὅπως εἶχε συμβῆ καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἱστορικὴν τῆς ἐμφάνισιν εἰς τὴν Κλασσικὴν Ἑλλάδα, τὴν ὀπτικὴν γωνίαν διὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου.

2. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ χιαστί — συμπάθεια τῶν τεσσάρων βασικῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἔχει πρὸ πάντων κοινωνικὰ καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν μας καθαρῶς ἀστικὰ αἰτία. Ἡ πατρικὴ πλευρὰ τῆς ψυχικῆς αὐτῆς σχέσεως παρουσιάζει διὰ πρώτην φοράν προβληματικὸν χαρακτῆρα, ἐφ' ὅσον ἐσπρίζετο ἄλλοτε κυρίως εἰς τὸν θαυμασμόν τῆς κόρης διὰ τὸν μοναδικὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίζετο εἰς τὴν καθημερινὴν πρᾶξιν ὡς ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῆς οἰκογενείας ἐναντι τῶν κινδύνων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Εἰς τὸ περιβάλλον πατριαρχικῶν ἢ πλουσίων οἰκογενειῶν ἡ ψυχικὴ αὐτὴ κλίσις τῆς κόρης πρὸς τὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ἀποφυγὴν περιγλο-

κῶν εἰς τὸ θέμα τῆς μελλοντικῆς τῆς προικοδοτήσεως κρατεῖ τὸ ἀνδρικὸν φύλον εἰς ἀπόστασιν, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται. Ὁ κίνδυνος εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἶναι ἡ αὐξανομένη δυσχέρεια διὰ τὴν κόρην νὰ συνδεθῇ ψυχικῶς πρὸς τὸν ὁμήλικον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἔχη τὴν πατρικὴν ὠριμότητα καὶ διὰ τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ μετὰ τὸν γάμον εἴτε θὰ ἐξαναναγκασθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων εἰς μίαν δυναμικὴν ἀντίδρασιν ἐναντίον τοῦ κριτικοῦ πνεύματος τῆς συζύγου (μὲ συνέπειαν τὴν διαταραχὴν τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὡς τυράννου ἐνώπιον τῶν παιδιῶν τοῦ, τὰ ὁποῖα θὰ προσκολληθοῦν ψυχικῶς εἰς τὴν μητέρα των, τὸ θῦμα τῆς πατρικῆς αὐθαιρεσίας) ἢ θὰ ἐκμηδενισθῇ ἐκ μέρους τῆς ἠθικῆς (μὲ ἀποτέλεσμα τὰ παιδιὰ τοῦ νὰ προσανατολισθοῦν πρὸς ἐκείνην καὶ νὰ διανύσουν τὴν ἡλικίαν τῆς ἀγωγῆς χωρὶς τὴν συμπαράστασιν τοῦ προσώπου, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου θὰ ἐδιδάσκοντο τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν εὐθύνην, τὸν σεβασμὸν τῆς τιμῆς καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ δικαίου).

Διὰ τῆς ἀποδεσμεύσεως τοῦ πατρὸς ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ διὰ τῆς πτώσεως τῶν πατριωτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀξιῶν εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τὸ πρόβλημα τῆς κόρης ἀποκτᾷ γενικῶς μίαν δραματικὴν ἔντασιν, τῆς ὁποίας ἐκείνη δὲν ἀποτελεῖ, ὅπως ἄλλοτε, τὸν ὑποκειμενικὸν παράγοντα, ἀλλὰ τὴν ἀντικειμενικὴν αἰτίαν. Οἱ ἄνδρες περιορίζονται κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ προσπαθοῦν νὰ διοχετεύσουν ἐκεῖ τὸν ψυχικὸν των δυναμισμόν. Μία κοινωνικὴ αἰσχύνη, τὴν ὁποῖαν προκαλεῖ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν αὐξανομένην προσφορὰν τῶν βιομηχανικῶν ἀγαθῶν ἢ περιωρισμένη ἀγοραστικὴ δυνατότης τοῦ μέσου ἀστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναγκάζεται νὰ κρύπτεται, ὅταν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποκριθῇ τὴν ἀνεσιν χάριν τῆς κοινωνικῆς του ἀξιοπρεπείας, αὐξάνει καὶ πρόκειται νὰ ἐντείνῃ τὴν ἀνάγκην τῆς πατρικῆς φυγῆς ἐνώπιον τοῦ ἐπιθετικοῦ τεχνολογικοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ἡ ἐξασθένησις τοῦ ἐθνικοῦ παλμοῦ καὶ ἡ κατάρρευσις τῆς μεταφυσικῆς ἀσφαλείας παρουσιάζουν ὡς κοινὸν παρονομαστὴν τῶν πατρικῶν πράξεων καὶ ἀντιδράσεων, ὅσον παρέρχεται ὁ χρόνος — ἐφ' ὅσον ἡ μητρικὴ λειτουργία καὶ ἡ μεγαλυτέρα μέχρι στιγμῆς εὐπάθεια ἐναντι τοῦ ἀσταθμήτου παράγοντος ἐξασφαλίζουν ἐκ τοῦ ἐσχάτου φόβου τὴν γυναῖκα — τὴν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου.

Ὅπως εἶχε συμβῆ καὶ εἰς τὴν παρεμφερῆ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς Κλασσικὴν ἐποχὴν διὰ τῆς παιδευαστίας, προσπαθοῦν καὶ σήμερον οἱ ὠριμοὶ ἄνδρες νὰ σταματήσουν τὴν προσέγγισιν τοῦ τέλους διὰ τῆς ἐρωτικῆς κατακτήσεως τῶν προκλητικῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐφηβείας. Ἐὰν ἡ προτίμησις στρέφεται ἀκόμη πρὸς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἄλλου φύλου, ἐν τούτοις δὲν ἔλκεται τόσον ἐκ τῶν βιολο-

γικῶν του χαρακτήρων, οἱ ὅποιοι προδίδουν διὰ τῆς ἀναπτύξεώς των τὴν ἐπερχομένην φθοράν, ἀλλ' ἐκ τοῦ νεαροῦ σώματος καθ' ἑαυτό, τὸ ὁποῖον ὑπόσκεται διὰ τῆς ἀρρενωπῆς του ὄψεως τὴν κατάργησιν τοῦ χρόνου. Ἐὰν ὅμως ἡ μεταφορικὴ αὐτὴ ἀπαίτησις εἶναι δύσκολον νὰ ἐκπληρωθῇ ἔστω καὶ εἰς τὸν πλασματικόν της χαρακτήρα, ἐφ' ὅσον τὰ λυτρωτικὰ φάσματα χρειάζονται μόνον τὸν θαυμασμόν, χωρὶς νὰ τὸν ἰσοφαρίζουν διὰ τῆς ἀφοσιώσεώς των εἰς ἐκείνον ἰδίως, ὁ ὁποῖος τὸν ἀποτίει, ἡ ὀδύνη μεταφέρεται εἰς τὴν οἰκογένειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὸ ὄν, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπενδυθῆ τόση ἐλπίς, ὑπολογίζει τὴν πατρικὴν ὑπαρξίν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ βάρος τῆς προβληματικῆς σχέσεως μετατίθεται εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἐκ τῆς κόρης πρὸς τὸν πατέρα. Ἐνῶ ἄλλοτε ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἡγετικοῦ προσώπου τῆς οἰκογενείας ἐδασίζετο εἰς τὰ πράγματα, ἡ κοινωνικὴ του ἐξουδετέρωσις σήμερον τὴν προκαλεῖ ὡς καθῆκον μὲ τόσον μεγαλυτέραν αὐστηρότητα, ὅσον ὀλιγώτερον τὴν δικαιολογεῖ διὰ τῆς ἠθικῆς του περιωπῆς. Ὅπου εἰς τὴν πατρικὴν αὐτὴν ἐπιβολὴν προβάλλεται ἀντίστασις, ἐπιστρατεύεται ἡ παράδοσις, διὰ νὰ τὴν κάμψῃ. Ἡ κόρη στιγματίζεται ὡς ἀνάξιον μέλος τῆς οἰκογενείας, τὸ ὁποῖον δὲν σέβεται τὴν ἠθικὴν τάξιν, ἀλλ' ἔχει ἀπλῶς καὶ μόνον ὡς σκοπὸν τὴν διασκεῦσιν καὶ τὴν ἐπίδειξιν. Ὅσον περισσότερον ἀνθίσταται, τόσον μεγαλυτέρα παρουσιάζεται ἡ ἀγνωμοσύνη δι' ὅσα τῆς παρέχουν, χωρὶς αὐτὴ νὰ αἰσθάνεται ὑποχρέωσιν. Ἐὰν ἄλλοι ζοῦν, διὰ νὰ τὴν φροντίζουν, ἐκείνη προσφέρεται ψυχικῶς εἰς ἀνάξια λόγου πράγματα καὶ ζῆ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ δοθῇ ἐξ ὀλοκλήρου, μόλις εὔρη τὴν εὐκαιρίαν, εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα. Ἡ προσπάθειά της νὰ διασπάσῃ τὸν πατρικὸν κλοιὸν διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἐργασίας ἢ τῆς σπουδῆς ἐρμηνεύεται ὡς ἐπιδίωξις ἐρωτικῶν σχέσεων μακρὰν τῆς οἰκογενειακῆς ἐποπτείας. Πανικόβλητοι πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ πατέρες εἶναι δυνατόν νὰ φθάσουν μέχρις ἐγκλήματος ἢ νὰ περιπέσουν εἰς μίαν κατάθλιψιν καὶ σωματικὴν ἀσθένειαν ὡς ὑστάτην ἐπαιτεῖαν ἀγάπης ἐκ μέρους τοῦ ἀναισθήτου πλάσματος. Τὰ πράγματα βεβαίως δὲν ἔχουν πάντοτε τραγικὴν ἐκβάσιν, ἀλλ' εἴτε καθυστεροῦν τὸν γάμον τῆς κόρης εἴτε τὴν ἐμποδίζουν νὰ διαφοροποιήσῃ τὸ ἄλλο φύλον καὶ τὴν ἐξωθοῦν νὰ σχηματίσῃ ἐσφαλμένην εἰκόνα διὰ τὸν ἄνδρα εἴτε δημιουργοῦν καὶ τρέφουν μετὰ τὸν γάμον τὴν πατρικὴν ἀντιπάθειαν ἐναντίον τοῦ συνήθως μεγάλης ἡλικίας νομίμου κτήτορος τῆς ὑπάρξεως, ἡ ὁποία ἐκόστισε τόσῃν στοργήν, χωρὶς νὰ ἐκπληρώσῃ καμμίαν ὑπόσχεσιν ἐξ ὅσων εἶχεν ἐνσαρκώσει, προτοῦ τεθῆ ἀναγκαστικῶς εἰς τὸ πλευρὸν ἐνὸς ξένου.

3. Πῶς ὅμως ἀντιδρᾷ εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπεν ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς θέσεώς